

LWOWSKIE KORZENIE ŚLĄSKIEJ MUZYCZNEJ UCZELNI W KATOWICACH

Inspirujący dla Śląska wpływ lwowskiego środowiska kulturalnego zaznaczył się również w sferze muzyki, a ściślej w kwestii powstania i pierwszych lat działalności Śląskiego Konserwatorium Muzycznego w Katowicach. Dotyczy to tak wybitnych osobowości grona pedagogicznego, jak i zasobów materialnych wraz z ogólną koncepcją uczelni. Zawdzięczamy to przede wszystkim dwóm przybyłym ze Lwowa postaciom: kompozytorowi Witoldowi Friemannowi oraz teoretykowi i prawnikowi Adamowi Mitschy, którzy stali u początków Konserwatorium. Obecny i przeszły kształt uczelni jest pochodną ich niezwyklej aktywności i rozległej wiedzy. Powstaniu w Katowicach wyższej placówki muzycznej patronował z daleka Karol Szymanowski.

Witold Friemann, romantyzujący kompozytor, przedstawiciel takowego zachodniego kierunku kulturowego, przyjechał na Śląsk w grudniu 1928¹ roku za sugestią Adolfa Chybińskiego, wielkiego polskiego muzykologa działającego we Lwowie, z założeniem zorganizowania na tym terenie Konserwatorium Muzycznego², które stało się pierwszą śląską placówką nauczania na poziomie wyższym. Dokonało się to w 1929 roku, wtedy we wrześniu odbył się koncert inauguracyjny. Uczelnia działała aż do wybuchu wojny w 1939 r.

Dyrektorem Uczelni po Witoldzie Friemannie, który w 1933 r. podał się do dymisji, był Faustyn Kulczycki (pierwszy powojenny Rektor).

Na czele komitetu opracowującego prawne i materialne podstawy uczelni stał ówczesny wicewojewoda śląski Tadeusz Saloni; decydujący głos merytoryczny należał do wspomnianych twórców, którzy pracowali uprzednio w Konserwatorium Lwowskim (W. Friemann od 1921 r.³, A. Mitscha – od ukończenia tam studiów⁴). Zaslugą Adama Mitschy jest ponadto zorganizowanie w Katowicach poważnej biblioteki muzycznej, która zapoczątkowana została z jego własnych zbiorów; do 1936 r. sprawował funkcję nieoficjalnego zastępcy dyrektora Faustyna Kulczyckiego i był właściwym twórcą merytorycznej koncepcji działu teoretycznego, wzorowanego na strukturze lwowskiej⁵. Stworzył Państwową Komisję dla egzaminu z muzyki i śpiewu, pełnił również funkcję sekretarza

1 1889-1977, kompozytor i pianista, ur. w Koninie, student Konserwatorium Warszawskiego, uczeń Maxa Regera (1909-1914) w Lipsku, od 1921 r. we Lwowie jako wykładowca w Konserwatorium i na Uniwersytecie im. Jana Kazimierza, publicysta tamtejszego „Słowa Polskiego”, w latach pracował 1934-1939 w Polskim Radio w Warszawie, od 1945b r. do końca życia w Zakładzie dla Niewidomych w Laskach pod Warszawą. Autor obfitej twórczości, symfonicznej, obecnie zapomnianej, wskazuje się jedynie na jego dorobek pieśniowy. Archiwa złożone są w Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego.

2 Od 1929 r. Państwowe Konserwatorium Muzyczne, od 1935 r. Śląskie Konserwatorium Muzyczne, por.: O znaczeniu Śląskiego Konserwatorium Muzycznego w Katowicach, Katowice 1935; Edward Hermach, 30 lat śląskiej uczelni muzycznej, w: Trzydzieści lat PWSM. 1929-1959, red. Leon Markiewicz, Kraków 1960, s. 9-16; Śląskie Konserwatorium Muzyczne, „Śląskie Wiadomości Muzyczne” 1938, nr 7, s. 52-53; Akademia Muzyczna im. K. Szymanowskiego w Katowicach. Prospekt, tekst Adam Rozlach, red. Edward Łapka, Katowice 1989.

3 Adam Roman Mitscha, Witold Friemann. Życie i twórczość, Katowice 1980.

„Śląskich Wiadomości Muzycznych” i faktycznie zarządzał tym bardzo specjalistycznym czasopismem muzycznym. Do jego uczniów przed wojną należeli m. in. Michał Spisak i Jan Sztwiertnia.

Po wojnie był aktywny na niwie społecznej i był członkiem kadry zarządzającej Uczelnią jako pierwszy oficjalny prorektor (1945-1946), Rektor (1947-1951), dziekan Wydziału I (1951-1962) i kierownik Katedry Teorii. W 1946 r. powołał do życia średnią szkołę muzyczną w Katowicach im. . Karłowicza z kursów muzycznych prowadzonych przez Spółdzielnię Muzyczną. Odgrywał ważną rolę promotora śląskiego ruchu artystycznego, tak amatorskiego, jak i zawodowego. Dyplomy pod jego kierownictwem zdobyli m. in. Leon Markiewicz (1955), Józef Świder (1955) i Zygmunt Folga (1959).

Uczelnia obejmowała trzy stopnie nauczania: niższy, średni – pierwsze w Polsce Liceum Muzyczne zespalające nauczanie przedmiotów ogólnokształcących i muzycznych oraz stopień wyższy. W 1930 r. na mocy zezwolenia Marszałka Józefa Piłsudskiego powstała pierwsza w Polsce Wojskowa Szkoła Muzyczna, kształcąca kapelmistrzów dla wojska, działała także Szkoła Dramatu prowadzona przez Mieczysława Szpakiewicza. Układ organizacyjny oparty został o siedem wydziałów⁶, uczelnia zajęła należący uprzednio do Sejmu Śląskiego i władz wojewódzkich, przedtem istniała w tych budynkach szkoła budowlana, a podczas I wojny światowej – austriackie koszary.

Zasługi Witolda Friemanna jako organizatora i pierwszego dyrektora (do 1933 r.) są niezaprzeczalne i fundamentalne. W ciągu kilku miesięcy należało ustabilizować i przyjąć założenia uczelni od podstaw, zarówno od rudymenarnych kwestii materialnych, jak i wiodących też dla dydaktyki i pracy artystycznej. W tej mierze W. Friemannowi udało się dokonać niezwykle owocnego zadania, jakim było skupienie wokół nowopowstającej placówki wybitnych osobowości artystycznych pochodzących z różnych środowisk Polski; wszyscy oni prawie w komplecie powrócili po wojnie do Katowic.

Do tego grona należeli wyjątkowej fachowości nauczyciele przybyli na Śląsk z lwowskiej uczelni⁷, stwarzając tym samym trzon uczelnianej edukacji – nauczanie teorii, kompozycji, instrumentów smyczkowych i fortepianu:

- Marian Dorożyński , kompozytor, razem z Faustynem Kulczyckim założyciel w 1930 r. i komendant Wojskowej Szkoły Muzycznej w latach 1937-1939⁸,
- Józef Cetner, skrzypek,
- Józef Drohomirecki, wiolonczelista,

4 1892-2002, prawnik, muzykolog, teoretyk, kompozytor, działacz muzyczny, publicysta, ur. w Przemyśle, potomek muzycznej rodziny pochodzenia morawsko-czeskiego, studia na Uniwersytecie im. Jana Kazimierza we Lwowie i w tamtejszym Konserwatorium (uczeń m. in. W. Friemanna i A. Chybińskiego), dyplom z teorii i kompozycji w 1926 r., z muzykologii w 1927 r., doktor prawa od 1921 r., Brał udział w obronie Lwowa, za co otrzymał Krzyż Obrony Lwowa z Mieczami i odznakę „Orląt” oraz medal za wojnę z 1920 r., pracował w Dyrekcji Kolei Państwowych we Lwowie w l. 1911-1922, od 1923 r. wykładowca w Konserwatorium we Lwowie, od 1928 r. na Uniwersytecie, od 1929 r. w Katowicach. Tutaj pracował jako recenzent i publicysta muzyczny, także jako wizytator śląskich szkół muzycznych (od 1935), był jednym z nauczycieli, którzy ewakuowali majątek Uczelni we wrześniu 1939 roku.

5 Jolanta Bauman, Adam Roman Mitscha, Katowice 1989.

6 I - Teorii, Kompozycji i Dyrygentury, II - Fortepianu, Organów i Harfy, III - Instrumentów Smyczkowych, IV - Instrumentów Dętych, V - Śpiewu Solowego, VI - Kształcenia Nauczycieli Muzyki i Śpiewu, VII - Samodzielny Wydział Wojskowy (Wojskowa Szkoła Muzyczna) wraz z Liceum Muzycznym. Wzorem uczelni lwowskiej, warszawskiej i poznańskiej działała Państwowa Komisja do spraw egzaminów końcowych dla wydziału VI.

7 O historii Uczelni i śląskiego środowiska twórczego w okresie międzywojennym p.: Jolanta Bauman-Szulakowska, Polska kultura muzyczna na Śląsku Górnym i Cieszyńskim w latach 1922-1939, Katowice 1994; M. Płomieński, O śląską nutę, Kraków 1997.

- Zofia Haniszewska-Gołkowska, pianistka, uczennica W. Friemanna,
- Tadeusz Krotochwila, skrzypek, absolwent Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego Uniwersytetu im. Jana Kazimierza we Lwowie oraz Konserwatorium Muzycznego,
- Jan Rangl, śpiewak.

Ożywcze idee, jak i procedury dydaktyczne, działalność tak dla amatorskiego ruchu jak i zawodowego koncertowego, nieustający wreszcie zapał do pracy na rzecz stworzenia całkowicie nowej placówki – wszystkie te walory wykorzystano wskutek lwowskiego doświadczenia. Środowisko to, bogate zarówno w szeroko rozgałęziony ruch chóralny, jak i emanujące dogłębnie uprawianą tu nauką o muzyce, zainspirowało, wykształciło tak wytrawnych artystów, którzy potrafili krzewić te myśli i czyny w innym otoczeniu. Istotne jest to, iż to nie całkiem jeszcze dojrzałe centrum, ewoluujące zaledwie od paru lat zdobyło się na zorganizowanie edukacji muzycznej na stopniu wyższym, czego nie dokonano w innych dziedzinach.

Zasługi najwyższej próby należą się dwom postaciom – Witoldowi Friemannowi oraz Adamowi Mitschy, przyjaciółom i oddanym sprawie muzykom, którzy nie szczędzili trudu, czasu ani swej wiedzy, by doprowadzić do zrodzenia się na Śląsku muzycznego centrum życia koncertowego, naukowego, publicystycznego, amatorskiego i edukacyjnego, jakim zaledwie po upływie dekady stało się katowickie Konserwatorium. Do takiej to Uczelni przyjechał na wykonanie swego „Stabat Mater” Karol Szymanowski i tutaj polecił swego ucznia, Bolesława Szabelskiego, który odegrał wielką rolę w ukonstytuowaniu się na tej ziemi doniosłej szkoły kompozytorskiej.

U zarania zrodzenia się nowego ośrodka muzycznego stały lwowskie prądy i ludzkie dobre chęci zespolone z wysokimi umiejętnościami. Jesteśmy im za to wdzięczni i o tym dowiadują się nasi studenci kolejnego już pokolenia...

8 Ur. w Stryju w 1893 r., dyrygent, kompozytor, muzykolog, wojskowy, student kompozycji M. Soltysa we Lwowie oraz w konserwatorium praskim, pracował w Warszawie (1934-1937), w Stanisławowie i we Lwowie w Konserwatorium i na Uniwersytecie, po wojnie przebywał w Londynie, gdzie zmarł.